

TRNULJČICA

Anka Lisec

glavna in odgovorna urednica Geodetskega vestnika

Letos se bomo geodeti in širša javnost zagotovo večkrat spomnili, da je preteklo okroglih dvesto let, odkar je avstrijski cesar Franc I. sprejel znani zakon o zemljiškem davku. S tem se je začela sistematična katastrska izmera vseh dežel avstrijskega dela nekdanje monarhije, to je tudi večinskega dela slovenskega ozemlja v okviru dežel Primorske, Kranjske, Koroške in Štajerske.

Zakon je bil sicer sprejet šele 23. decembra 1817, toda pripravljalna dela in poskusna izmera so se intenzivno izvajali vse leto. Zapisniki in gradiva takratnih razprav kažejo, kako veliko pozornost so že pred dvema stoletjema namenjali *zagotavljanju kakovosti katastrskih podatkov*. Zanimiva je predvsem burna izmenjava mnenj med tistimi, ki so pri katastrski izmeri izpostavljali pomen referenčnega koordinatnega sistema s kakovostno mrežo geodetskih točk, in tistimi, ki so kakovostno geodetsko osnovo povezovali s »previsokimi« stroški. A je bil brez velikih pretresov sprejet prvi predlog, predvsem zaradi dveh argumentov, in sicer, da: (1) lahko le katastrski načrti v referenčnem koordinatnem sistemu zagotavljajo osnovo za pravilno določitev površin zemljišč ter s tem tudi podlago za pravično obdavčitev v celotni monarhiji ter (2) je to nujni pogoj, če bi želeli katastrske načrte uporabljati tudi v druge namene, ne le v davčne. V današnjem strokovnem jeziku bi lahko rekli, da so že razmišljali o »*večnamenskem*« katastru.

Triangulacija in katastrska izmera slovenskih dežel – z izjemo Prekmurja, ki je takrat spadalo v ogrski del monarhije – sta bili dokončani leta 1828. V dobrem desetletju jim je torej uspelo razviti triangulacijsko mrežo, v določevanje parcelnih meja so vključili posestnike zemljišč, podrobno so popisali vsa zemljišča, stavbe, zemljepisna imena in druge pomembne prostorske danosti. Izdelali so za takrat kakovostne katastrske načrte in v primerjavi z današnjimi moramo izpostaviti pomensko veliko bogatejše načrte tako imenovanega franciscejskega katastra.

Toda tehnologija izmere se je neprenehoma razvijala, spreminjala se je posestna struktura, spreminjala se je raba prostora – vse to je zahtevalo stalno posodabljanje podatkov katastra, kar pa se je izvajalo nekje bolj, drugje manj sistematično. Znane so nove izmere iz druge polovice 19. stoletja. Ob stoletnici katastra so imeli na primer na ozemlju današnje Avstrije že veliko območij z novim katastrom. Ta je bil rezultat bodisi *nove izmere*, kar je največkrat pomenilo novo nastavitev po mirnem posestnem stanju, ali pa *komasacij*, kjer so preurejali lastninsko-parcelno strukturo zemljišč in hkrati zagotavljali infrastrukturo za njihovo smotno rabo.

Na slovenskih tleh so se nove izmere pretežno urbanih območij in komasacije pretežno kmetijskih zemljišč izvajale predvsem v 60., 70. in 80. letih preteklega stoletja, a v zelo omejenem obsegu. Tako se danes, v sicer digitalnih podatkovnih zbirkah, še vedno srečujemo s starimi katastrskimi načrti, ki pogosto izvirajo iz 19. stoletja in mnogokrat ne odražajo dejanskega mirnega posestnega stanja v prostoru. Na dlani so instrumenti za novo nastavitve katastra na takih območjih, pa tudi instrumenti za celovito katastrsko preurejanje zemljišč. Toda zdi se, da so ti instrumenti kot Trnuljčica – o njeni lepoti vsi radi govorijo, a je nihče ne želi ali ne more prebuditi.

Dejstvo je, da tako zahtevnih del, kot so nova izmera, nastavitve katastra ali komasacije, ne moremo za vso državo izvesti »čez noč«. Skrbi pa sporočilo, razvidno iz različnih razprav – že več kot dve desetletji namreč v Sloveniji prevladuje zamisel, da so taki pristopi »predragi« in zahtevajo »preveč časa«. Medtem bi bilo zagotovo že veliko narejenega, pa čeravno bi delali zelo majhne korake, mar ne? Resnično upam, da tudi z objavami v Geodetskem vestniku prispevamo kanček k novim rešitvam, spremembam, predvsem spremembam v razmišljanju. Ni namreč brezupnih položajev, so samo ljudje, ki so izgubili upanje ...

Tokratna številka spet prinaša bogat nabor znanstvenih in strokovnih člankov – zahvaljujem se vsem avtorjem in drugim soustvarjalcem revije, da nam vedno znova skupaj uspe pripraviti tako raznolike in zanimive vsebine. Nikakor pa ne spreglejte vabila Zveze geodetov Slovenije in Gorenjskega geodetskega društva na 45. Geodetski dan 23. in 24. maja 2017, ki bo na Brdu pri Kranju in bo posvečen 200-letnici katastra na Slovenskem. Lepo vabljeni!